

ÁLLÁSFOGLALÁS

pszichológus munkájának foglalkozáslátogatással történő ellenőrzésére vonatkozóan

A szakmai munka ellenőrzése rendszeres és fontos, különösen, de nem kizárólagosan például a következő területeken : minőségbiztosítás, fogyasztóvédelem, foglalkoztatás, előmenetel, PR, szervezetfejlesztés stb. Egyre több tevékenységi területen, szakmában, munkakörben kerül kialakításra, bevezetésre, válik rendszeres gyakorlattá. Ahhoz, hogy egy szakmai ellenőrzés reális képet tárjon fel, az általa nyert információk érdemben felhasználhatóak legyenek (pl. döntésekhez megbízható alapot nyújtsanak), meg kell találni az adott tevékenység megismerésére leginkább alkalmas ellenőrzési metodikát.

Az MPT-MPÉE Etikai Bizottsága (a továbbiakban: Etikai Bizottság), jelen állásfoglalásának kialakításával és közzétételével, **pszichológusi tevékenységgel összefüggő ellenőrzéssel kapcsolatban, segítséget kíván nyújtani, etikai szempontból is megfelelő ellenőrzési módszertan kidolgozásához.** Az állásfoglalás kialakítását elsősorban az indokolja, hogy a pszichológus érdemi szakmai munkájának jelentős része más személy(ek)kel - kliens(ek) - való közvetlen interakcióban zajlik, e tevékenységeinek ellenőrzése, elsősorban annak direkt megfigyeléssel történő megoldása, számos etikai kérdést vet fel. Jelen állásfoglalás kifejezetten ennek a módszernek az alkalmazási követelményeire koncentrálna.

Megjegyezzük, hogy az etikai szempontok mérlegelése természetesen azt követően esedékes az ellenőrzés során, ha az ellenőrzés jogszerűsége biztosított, vagyis általánosságban :

- az ellenőrzés megfelelő előírásokkal szabályozott,
- az ellenőrzött személynek van előzetes tudomása az ellenőrzés tényéről, folyamatáról, szabályairól
- és az ellenőrzésben való együttműködési szándékát kifejezhette,
- az ellenőrzést végző a feladat ellátására jogosult, és ezt igazolta az ellenőrzött személy számára

Az Etikai Bizottság állásfoglalása szerint, az ellátásban közvetlenül részt nem vevő személy részéről, a pszichológus munkájának ellenőrzése az általa vezetett pszichológiai foglalkozás, személyes jelenlét során történő közvetlen, vagy bármely eszköz közbeiktatásával megvalósított közvetett, teljes vagy részleges megtekintése, **ütközik** a Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexének (a továbbiakban: SzEK)

- az egyén jogainak és **méltóságának tiszteletben tartását megfogalmazó alapelvével** a kliensek vonatkozásában (SzEK I. rész 1. bekezdés),

I. rész 1. bekezdés (részlet):

„...A SzEK alapelve az egyén jogainak és méltóságának tiszteletben tartása, a magas szintű kompetenciára törekvés és a kompetenciahatárok szem előtt tartása, a pszichológusszerep és a személyiség integritásának őrzése...”

- mert nem érvényesül a kliensnek az a joga, hogy az ellátása során csak azok a személyek legyenek **jelen, akiknek részvétele az ellátásban szükséges**, illetve azok, akiknek a jelenlétéhez maga is hozzájárult (SzEK III. rész 4.13. pont),

III. rész 4.13. pont (részlet):

„A kliensnek joga van ahhoz, hogy vizsgálata és ellátása során csak azok a személyek legyenek jelen, akiknek részvétele az ellátásban szükséges, illetve azok, akiknek a jelenlétéhez maga is hozzájárul.”

- ami miatt maradéktalanul **nem biztosítható sem a bizalmi kapcsolat** (SzEK II. rész 2. tétel),
II. rész 2. tétel (részlet):

„A pszichológus a kapcsolatait a bizalomra és a kölcsönös megértésre alapozza.”

- **sem az illetéktelen személy általi megfigyelés kizárása** a kliens viselkedése vonatkozásában (SzEK III. rész 4.9 és 4.10 pont szellemében)

III. rész 4.9. pont:

„A személyes vizsgálatok megkezdése előtt tájékoztatja a klienst saját titoktartási kötelezettségéről és - indokolt esetben - arról is, hogy a pszichológiai véleményt kinek köteles átadni. (Lásd még SzEK 5. fejezet!) Tájékoztatja klienseit (a kiskorúakat is) azok kora, iskolázottsága, pszichés állapota stb. szerint a foglalkozások céljáról, eredményéről, esetleges következményeiről, valamint arról, hogy megtagadhatják-e a foglalkozásokon való részvételt, illetve a részvétel megtagadásának milyen várható következményei lesznek.

III. rész 4.10. pont (részlet):

„Amennyiben a személyi vizsgálatoknál kép- vagy hangfelvétel, vagy detektívtükör alkalmazása válik szükségessé, ehhez előzetesen a kliens (vagy az érte törvényesen felelős személy) írásos beleegyezését kéri, és gondoskodik arról, hogy a vizsgálati személy viselkedését illetéktelenek ne figyelhessék meg.”

- a **titoktartási kötelezettségre** irányuló elvárásaival (SzEK III. rész 5. pont)
- mert az ellátásban részt nem vevő jelenlévő személy közvetlen tudomására jutnak a kliensekről **pszichológiai adatok**, ezen belül is például az érintett viselkedésmódja, esetlegesen kóros szenvedélye vonatkozásában (SzEK III. rész 5.1.2. pont)

III. rész 5.1.2. pont:

„Pszichológiai adat különösen: az érintett értelmi és lelki állapotára, viselkedésmódjára, örökbefogadó szülői, nevelőszülői, gyámi, gondnoki feladatok ellátására, illetve e feladatok ellátására való alkalmasság kizárására, pályaalkalmasságára, illetve a pályaalkalmasság kizárására, kóros szenvedélyére vonatkozó, illetve észlelt, vizsgált, mért, leképezett vagy származtatott adat; továbbá az előzőekkel kapcsolatba hozható, az azokat befolyásoló mindennemű adat (pl. családi környezet, foglalkozás.)”

Fentiek értelmében a foglalkozás közvetlen vagy közvetett megfigyelése kizárólag az alábbi feltételek fennállása esetén valósulhat meg a SzEK elveivel és elvárásaival **összhangban**, ha

➤ az ellenőrzést végző személy

- maga is rendelkezik **pszichológus** szakképzettséggel (SzEK III. rész 3.11. pont szellemében),

III. rész 3.11. pont (részlet):

„Módszereinek, eljárásainak megválasztásában érvényesíti szakmai autonómiáját. Ezekre vonatkozóan csak attól fogad el utasítást, aki szakmai irányítására jogosult. ...”

- ellenőrzési feladatával összeegyeztethető módon **az ellátásban szerepet vállal** (SzEK III. rész 4.13. pont).

III. rész 4.13. pont (részlet):

„A kliensnek joga van ahhoz, hogy vizsgálata és ellátása során csak azok a személyek legyenek jelen, akiknek részvétele az ellátásban szükséges, illetve azok, akiknek a jelenlétéhez maga is hozzájárul.”

Az **ellenőrzött pszichológus feladata** annak érdekében, hogy az ellenőrzés a SzEK elveivel és elvárásaival összhangban valósulhasson meg :

➤ **minden** ellenőrzési metodika alkalmazása során

- a megbízóját a **SzEK előírásairól tájékoztatni** vagy a tájékozódás szükségességére a figyelmét felhívni, legalább az adott feladat illetve helyzet szempontjából kritikusnak vélt sajátosságokat érintő etikai elvárások tekintetében (SzEK I. rész 2. bekezdés)

I. rész 2. bekezdés:

„E szabályok széles körben való megismertetése során a pszichológust alkalmazó intézményt tájékoztatni kell a pszichológus munkája során kötelező szakmai-etikai előírásokról. Mindez előmozdítja a pszichológushivatás megbecsülését, és biztosítékot nyújthat a pszichológusnak ahhoz, hogy munkáját megfelelően végezhesse, és egyúttal védelmet is az ellen, hogy vele szemben olyan követelményeket támasszanak, amelyek a SzEK előírásaival ellentétben állnak. Ez egyben a pszichológus szolgáltatásait igénybe vevő személyek (intézmények) védelmét is szolgálja.”

- minden elvárható intézkedést megtenni az ellátandó feladat **szakmai munkafeltételeinek** (pl. a kliens(ek) biztonsága, a munkában való részvételük céljának elérhetősége, stb.) biztosítása érdekében (SzEK III. rész 3.10. pont)

III. rész 3.10. pont:

„Igyekszik elérni, hogy munkafeltételei lehetővé tegyék a szakszerű szakmai tevékenység követelményeinek maradéktalan teljesítését. Elégtelen munkafeltételek között nem kockáztatja iatrogén ártalom keletkezését.”

- biztosítani a **szakszerűséget**, a kliens(ek) szolgáltatás minőségére való jogának érvényesülését az ellenőrzés folyamata során is (SzEK II. rész 4. tétel)

II. rész 4. tétel (részlet):

„...Elkötelezett a klienseknek a szolgáltatások igénybevételére és az azonos minőségre való joga iránt. ...”

➤ amennyiben **törvény** az ellátás helyszíni ellenőrzésének jelenléttel történő megvalósítását rendeli el (SzEK III. rész 5.4. pont)

III. rész 5.4. pont:

„Az érintett kliens pszichológiai adatait a kliens hozzájárulása hiányában is közölni kell, amennyiben ezt

- a) törvény elrendeli, illetve*
- b) mások védelme szükségessé teszi.”*

- a kliens(ek)e)t **tájékoztatni a titoktartás határaitól** (SzEK III. rész 4.11. pont)

III. rész 4.11. pont:

„Amennyiben a pszichológiai szolgáltatás törvényileg vagy egyéb módon előírt, előzetesen tájékoztatja az egyént a várható szolgáltatásról, annak jellegéről, és a titoktartás határaitól.”

- **meggyőződni a kliens(ek)** előzetes (a pszichológiai foglalkozásban való részvételre vonatkozó vállalásával egyidejűleg megadott) **hozzájárulásáról** az ellenőrzést végző személy jelenlétéhez (SzEK III. rész 5.6 pont),

III. rész 5.6. pont:

„A kliens felé biztosítja, hogy vizsgálata és ellátása során csak azok a személyek legyenek jelen, akiknek részvétele az ellátásban szükséges, illetve azok, akiknek jelenlétéhez a kliens hozzájárult. A titoktartás kötelezettség terheli a kliens vizsgálata és ellátása során jelenlévő és az ellátásban

résztevő személyeket is. Köteles e személyek figyelmét titoktartási kötelezettségükre felhívni, és őket a titoktartási kötelezettség tartalmáról tájékoztatni.”

- az ellenőrzést végző személy **figyelmét felhívni titoktartási kötelezettségére**, és tájékoztatni annak tartalmáról (SzEK III. rész 5.6. pont)

III. rész 5.6. pont:

„A kliens felé biztosítja, hogy vizsgálata és ellátása során csak azok a személyek legyenek jelen, akiknek részvétele az ellátásban szükséges, illetve azok, akiknek jelenlétéhez a kliens hozzájárult. A titoktartás kötelezettség terheli a kliens vizsgálata és ellátása során jelenlévő és az ellátásban résztvevő személyeket is. Köteles e személyek figyelmét titoktartási kötelezettségükre felhívni, és őket a titoktartási kötelezettség tartalmáról tájékoztatni.”

- saját hatáskörén belül biztosítani annak lehetőségét, hogy a **megbízó utasításai megvalósíthatóak** legyenek a szakmai etikai elvárások betartásával az ellenőrző személy jelenléte mellett is (SzEK III. rész 2.3. pont)

III. rész 2.3 pont:

„Tevékenységét legjobb tudása és meggyőződése szerint, a törvényes keretek között, a SzEK előírásainak betartásával végzi. Alkalmazója vagy megbízója utasításainak, felkérésének e kötelezettségek betartásával tesz eleget.”

Kiemeljük, hogy fentiekben a kliens(ek) hozzájárulása akkor tekinthető megadottnak, ha az megfelelő **tájékoztatás után, független helyzetben hozott döntés(ük)ön alapul**, és formailag megfelel a hozzájárulásra vonatkozó jogi követelményeknek (kiemelten : írásban rögzített). A döntés akkor minősülhet függetlennek, ha a hozzájárulás elutasítása esetén is van mód a megbízó, a kliens és a szakember eredeti cél szerinti együttműködésére, érdekeik együttes érvényesülésének megoldására, és egyik fél számára sem keletkezik hátrány az ellenőrzéshez történő hozzájárulás elutasításából.

Külön is felhívjuk a figyelmet arra, hogy a pszichológus munkájának ellenőrzésekor a foglalkozáslátogatás alkalmazását a fenti etikai szempontokon túl szükséges mérlegelni

- **szakmai megfontolásokból** is, mivel a megfigyelő személy jelenléte az ellátásban résztvevő felek kommunikációját, kapcsolatát szükségszerűen módosítja, így az ellátás céljának elérését befolyásolhatja
- **jogszerűség vonatkozásában** is, elsősorban a személyiségi jogok és a személyes adatok védelme tekintetében

Az állásfoglalás a SzEK vonatkozó elvárásaira kívánja a figyelmet fokozottan ráirányítani, és a betartásuk fontosságát hangsúlyozni, azokban az esetekben is, amelyekben a pszichológus az ellenőrzést elrendelő vagy azt végrehajtó szervezettől illetve személytől függő helyzetben van, illetve ha az ellenőrzés szükségességét jogszabály írja elő. Amennyiben a SzEK elvárásainak betartása az adott helyzetben nem lehetséges, az ellenőrzés foglalkozáslátogatás keretében történő megoldását egyéb módszerrel szükséges helyettesíteni (pl. reflektív interjú).

Kérjük pszichológusi munkájuk során az állásfoglalás szíves figyelembe vételét.

Budapest, 2019. január –

MPÉE-MPT Etikai Bizottsága